

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

แนวคิดและทฤษฎี

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550: 6)

องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง

ประกอบด้วยคุณสมบัติดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550: 13)

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่างๆ อย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงาม คิดถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ้วนถี่ โดยคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่

การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต

มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550: 18)

ความพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว

มุ่งเน้นให้บุคคลและครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งกายและใจ พึ่งพาตนเองอย่างเต็มความสามารถ ไม่ทำอะไรเกินตัว ดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รวมทั้งใฝ่รู้และมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อความมั่นคงในอนาคต และเป็นที่พึ่งให้ผู้อื่นได้ในที่สุด เช่น หาปัจจัยสี่มาเลี้ยงตนเองและครอบครัวจากการประกอบสัมมาอาชีพ รู้ข้อมูลรายรับ-รายจ่าย ประหยัด แต่ไม่ใช่ตระหนี่ ลด-ละ-เลิกอวดบอกร่ำรวย สอนให้เด็กรู้จักคุณค่า รู้จักใช้ และรู้จักออมเงินและสิ่งของเครื่องใช้ ดูแลรักษาสุขภาพ มีการแบ่งปันภายในครอบครัว ชุมชน และสังคมรอบข้าง รวมถึงการรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม

ความพอเพียงระดับชุมชน

คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชน บนหลักของความรู้ รักสามัคคี สร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันภายในชุมชนและนอกชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การรวมกลุ่มอาชีพ องค์การการเงินสวัสดิการชุมชน การช่วยดูแลรักษาความสงบ ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย รวมทั้งการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และมีความเป็นอยู่ที่พอเพียง

การพัฒนาเมืองสู่ความน่าอยู่อย่างยั่งยืนให้ครบถ้วนทั้ง 5 องค์ประกอบนั้น ได้แก่ เมืองอยู่ดี คนมีสุข สิ่งแวดล้อมยั่งยืน เทศบาลแห่งการเรียนรู้และพัฒนา และการบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล ซึ่งต้องยึดหลักการ “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นพื้นฐาน ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี รวมทั้งได้อธิบายความหมายของแต่ละองค์ประกอบ (ส่วนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น, 2555: 14) ดังนี้

เมืองอยู่ดี คือ เมืองที่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย คนในเมืองอยู่ร่วมกันภายใต้วินัย มีโครงสร้างพื้นฐานในเมืองที่ได้มาตรฐานและเอื้อต่อผู้พิการและด้อยโอกาส มีความปลอดภัย มีความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย และมีเศรษฐกิจเมืองดี

คนมีสุข คือ การที่คนในเมืองมีสุขภาพที่ดี ซึ่งรวมถึง สุขภาพกาย และสุขภาพใจที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ปกติสุข ทุกคนได้รับการศึกษาอย่างหลากหลายและเท่าเทียม รวมถึงการได้รับสวัสดิการ และการพิทักษ์สิทธิที่เหมาะสมครอบครัวมีความอบอุ่น เกิดเป็นชุมชนที่เอื้ออาทร

ปลอดภัยเสถียรและอบายมุข นอกจากนี้ควรได้รับโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ทางสังคม หรือกิจกรรมที่ช่วยสร้างความร่มเย็นเพื่อสร้างควมมีชีวิตชีวาให้เกิดขึ้นในเมือง

สิ่งแวดล้อมยั่งยืน คือ เมืองที่ดูแลทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพในเมืองให้คงไว้ซึ่งระบบนิเวศที่ดี คำนึงถึงการใชทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศาสนสถาน พื้นที่สีเขียว รวมถึงวัฒนธรรมประเพณี ต้องได้รับการดูแลรักษาอย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น ของเสียหรือมลพิษที่เกิดขึ้นในเมืองต้องได้รับการจัดการอย่างถูกต้องและเหมาะสม รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนมีวิถีการใช้ชีวิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

เทศบาลแห่งการเรียนรู้และพัฒนา การเรียนรู้และพัฒนาเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาในทุกๆ ด้าน หากเทศบาลเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และพัฒนาจะช่วยให้องค์กรและบุคลากรมีกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ และผลการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิผล โดยการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรให้มีความรอบรู้ มีสำนึกที่ดีในการทำงาน มีความคิด ความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ รวมถึงการทำงานเป็นทีม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ประสบการณ์และทักษะการทำงานร่วมกัน นอกจากนี้ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรหรือทีมงานได้มีโอกาสในการตัดสินใจ ได้แสดงความคิดเห็น หรือทัศนคติ เพื่อส่งเสริมให้เกิดความคิดริเริ่ม และสร้างนวัตกรรม ซึ่งจะทำให้องค์กรมีความเข้มแข็งขึ้น

การบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล การบริหารจัดการที่ดี เป็นรากฐานของการพัฒนาคนให้ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ธรรมาภิบาลจึงถูกนำมาเป็นหลักในการปกครองบ้านเมืองให้เกิดความสงบสุขโดยยึดหลักพื้นฐาน 6 ประการ คือ หลักนิติธรรมในการทำงาน หลักคุณธรรม จริยธรรม หลักความรับผิดชอบต่องานและผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ หลักความโปร่งใสในการบริหารงาน หลักการมีส่วนร่วม และหลักการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล

ตัวชี้วัดในการวัดคุณภาพชีวิต

เป็นตัวชี้วัดทางสังคมที่สำคัญจำแนกเป็นสองประเภทหลัก ได้แก่ ตัวชี้วัดทางสังคมเชิงภาวะวิสัย (Objective Well-being) และตัวชี้วัดทางสังคมเชิงอัตวิสัย (Subjective Well-being)

(ศิรินันท์ กิตติสุขสถิตและคณะ, 2555: 17)

ตัวชี้วัดทางสังคมเชิงภาวะวิสัย

ตัวชี้วัดทางสังคมเชิงภาวะวิสัยเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ มุ่งไปที่วัตถุ รายได้ของชาติหรือครัวเรือน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ โดยรายได้ของชาติและข้อมูลทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่เข้าใจได้โดยทั่วไป และนำมาใช้อย่างกว้างขวาง แท้จริงแล้วการทำความเข้าใจ

ตัวชี้วัดทางสังคมเชิงภาวะวิสัยไม่ใช่เรื่องซับซ้อน เช่น อัตราการอ่านออกเขียนได้ อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด ประเภทของที่อยู่อาศัย และค่าครองชีพ ผู้วางนโยบายส่วนใหญ่ใช้ตัวชี้วัดทางสังคมเชิงภาวะวิสัยวัดคุณภาพชีวิตของระดับครัวเรือน ชุมชน เมืองและประเทศ การประเมินตัวชี้วัดทางสังคมเชิงภาวะวิสัยส่วนใหญ่จะใช้สถิติ

ตัวชี้วัดทางสังคมเชิงอัตวิสัย

ตัวชี้วัดทางสังคมเชิงอัตวิสัยเกี่ยวข้องกับการวัดความพึงพอใจ ความรู้สึก ทศนคติ และความเข้าใจในระดับบุคคล ซึ่งดูเหมือนเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เนื่องจากมีความยากในการกำหนดและวัด ตัวชี้วัดนี้ถูกออกแบบมาเพื่อวัดความสุขและความพึงพอใจของมนุษย์ แนวคิดนี้สัมพันธ์กับความเข้าใจและทัศนคติในเรื่องของชีวิตที่เป็นสุขทั้งด้านครอบครัว เพื่อนฝูง และมาตรฐานความเป็นอยู่ ได้แก่ ตัวชี้วัดในเรื่องของการประสบความสำเร็จ ความปลอดภัย และความสนุกสนาน รวมถึงชีวิตการทำงานและครอบครัว ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การประเมินเชิงอัตวิสัยอยู่บนพื้นฐานของการรายงานความเข้าใจ ความรู้สึก และการตอบสนองของบุคคลโดยทั่วไป ตัวชี้วัดทางสังคมเชิงอัตวิสัย ได้แก่ ความรู้สึกที่ดี คุณภาพชีวิตที่ดีและความรู้สึกผาสุก เป็นตัวชี้วัดที่สำคัญ ดังนั้น ตัวชี้วัดเชิงอัตวิสัยอยู่บนพื้นฐานของแบบสอบถามที่อยู่ในรูปของการให้คะแนนความพึงพอใจ การประเมินความพึงพอใจและสภาพชีวิต

องค์ประกอบความสุข

คุณภาพของความสุข ประเมินได้จากตัวชี้วัดทางสังคมระดับบุคคล ซึ่งเป็นการวัดจากระดับของความพึงพอใจและความคาดหวัง ที่ประเมินความรู้สึกของบุคคลจากสภาพความเป็นอยู่ สำนักงานสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้กำหนดตัวชี้วัดความก้าวหน้าของมนุษย์เรียกว่า “ความสุข 8 ประการ” ซึ่งได้นำมาพัฒนาเป็น “องค์กรแห่งความสุข” (Happy Workplace) ประกอบด้วย (ศิรินันท์ และคณะ, 2555: 30)

- 1) สุขภาพดี (Happy Body) คือ การมีสุขภาพกายและใจที่แข็งแรง เกิดจากการรู้จักใช้ชีวิต รู้จักกิน รู้จักนอน ชีวิตมีสุข
- 2) น้ำใจงาม (Happy Heart) คือ การมีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกันรู้จักการแบ่งปันอย่างเหมาะสม รู้จักบทบาทของแต่ละคนตั้งแต่ เจ้านาย ลูกน้อง พ่อแม่ และสิ่งต่างๆที่เข้ามาในชีวิต
- 3) การผ่อนคลาย (Happy Relax) คือ การรู้จักผ่อนคลายต่อสิ่งต่างๆ ในการดำเนินชีวิต
- 4) การหาความรู้ (Happy Brain) คือ การศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง และนำไปสู่การเป็นมืออาชีพ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าและมั่นคงในการทำงาน และพร้อมที่จะเป็นครูเพื่อสอนคนอื่น

5) คุณธรรม (Happy Soul) คือ การมี หิริ โอตตัปปะ หมายถึง การละอายและเกรงกลัวต่อการกระทำที่ไม่ดีของตนเอง ซึ่งนับเป็นคุณธรรมเบื้องต้นของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม และในการทำงานเป็นทีม

6) ใช้เงินเป็น (Happy Money) คือ ความสามารถในการจัดการรายรับและรายจ่ายตนเอง และครอบครัวได้ รวมถึงการรู้จักการทำบุญชดเชยบุญ

7) ครอบครัวที่ดี (Happy Family) คือ การมีครอบครัวที่อบอุ่นและมั่นคง เพราะครอบครัวเป็นภูมิคุ้มกันและเป็นกำลังใจที่ดีในการที่จะเผชิญกับอนาคตหรืออุปสรรคต่างๆ

8) สังคมดี (Happy Society) คือ การมีความรัก ความสามัคคี เอื้อเฟื้อต่อสังคมที่ตนเองทำงานและสังคมที่พำนักอาศัย

ความสุขในมุมมองของชุมชน (ประสพศรี และคณะ, 2550: 70) เริ่มจากการมองตัวเองก่อน เป็นความสุขระดับบุคคลแล้วเชื่อมโยงไปสู่ระดับครอบครัว จากนั้นจึงขยายสู่ความสุขร่วมกันภายในชุมชน ดังนั้น องค์ประกอบความสุขของแต่ละบุคคลดังนี้

การมีสุขภาพกายดี สุขภาพจิตดี มีร่างกายแข็งแรงไม่เจ็บป่วย อารมณ์ดี ไม่เครียด มีสติในการใช้ชีวิต มีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่นในศีลธรรม ลด ละ เลิกอบายมุข มีปัญญาในการเรียนรู้ และมีความรู้

เศรษฐกิจดี มีสัมมาชีพที่มั่นคง มีรายได้พอเพียง มีการออม ไม่มีหนี้สินเกินฐานะของตน ดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียง พึ่งตนเองได้ มีผลผลิตทางการเกษตรดีและมีราคาดี

มีหลักประกันความมั่นคงในชีวิต มีปัจจัย 4 เพียงพอ ทั้งอาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และเครื่องนุ่งห่ม และมีที่ดินทำกิน

ครอบครัวอบอุ่น มีความรักความเข้าใจกันในครอบครัว มีความสามัคคี ประองดอง สมาชิกครอบครัวอยู่พร้อมหน้า มีการทำกิจกรรมร่วมกัน และมีปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีวิต

อยู่ในสังคมชุมชนที่เข้มแข็ง มีความเอื้ออาทร สามัคคี แบ่งปันช่วยเหลือกันและกัน สืบสานวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีผู้นำที่เข้มแข็ง มีการบริหารจัดการชุมชนด้วยความโปร่งใส มีการรวมกลุ่มและร่วมจัดทำแผนชุมชนและกิจกรรมการพัฒนา

มีสภาพแวดล้อมดี มีความสงบสุข มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปลอดภัยจากอบายมุข ปลอดภัยจากยาเสพติด การคมนาคมขนส่งสะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย มีการสื่อสารที่ดี มีสาธารณูปโภค สาธารณูปการทั่วถึง มีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี ชุมชนไม่มีปัญหาหมอกพิษ มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รักษาระบบนิเวศน์ให้ยั่งยืน

คนในชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยจิตสำนึกประชาธิปไตยและความสมานฉันท์ มีความสามัคคี ความเป็นธรรมในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เคารพ ในกฎระเบียบกติกาของสังคม รู้จักสิทธิ หน้าที่ เสียสละเพื่อส่วนรวม ภาคภูมิใจในการทำมาหากินให้ ชุมชน

ดังนั้น กระบวนการและแนวทางในการ “สร้างสุขร่วมกันในชุมชน” ซึ่งได้กลายเป็น องค์ประกอบของความสุขของชุมชนได้ให้ความสำคัญกับประเด็นต่างๆ ดังนี้

ทำครอบครัวให้อบอุ่น เพื่อเป็นพื้นฐานที่ดีของเยาวชนและชุมชน สมาชิกในครอบครัวควร การลด ละ เลิก อบายมุข เพื่อลดรายจ่ายที่ฟุ่มเฟือย การใช้เวลากับครอบครัวมากขึ้น

แก้ปัญหาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะปัญหาหนี้สิน ส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือน จัดระเบียบการ ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย และสร้างค่านิยมที่ถูกต้อง ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต

แก้ปัญหาชุมชนขาดความสามัคคี ด้วยการจัดเวทีพูดคุยกันเป็นประจำ ซึ่งอาจเป็นการ พุดคุยกันในระดับผู้นำชุมชนและแกนนำกลุ่ม ก่อนที่จะขยายเวทีการพูดคุยไปสู่ชาวบ้านทั่วไป เพื่อให้มีการสื่อสารกันอย่างทั่วถึง สร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน

แก้ปัญหาเยาวชน ผู้ใหญ่ทั้งผู้ปกครองและครู ควรเข้าใจและเอาใจใส่อบรมสั่งสอนเด็ก จัด กิจกรรมเข้าค่ายให้เด็กและเยาวชน ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือรวมกลุ่มกันทำความดี

ด้านการศึกษา ควรหาแนวทางขยายจำนวนบุคลากรทางการศึกษา สื่อการเรียนการสอน และอาคารสถานที่เพียงพอ ต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน

ด้านสุขภาพ ควรส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษไว้กินเอง ส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ ปลูกพืชสมุนไพร ให้ความรู้ส่งเสริมสุขภาพ รวมกลุ่มเล่นกีฬา

ด้านสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ชาวบ้านรวมตัวกันช่วยจัดการดูแลสิ่งแวดล้อมชุมชน เผาขยะ วัชพืชร้าง ประสานแจ้งโรงงานถึงปัญหามลพิษที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อให้โรงงานแก้ไข

การประเมินภาวะสุขภาพจิตสำหรับดัชนีชี้วัดสุขภาพจิตคนไทยฉบับ 15 ข้อ (อภิชัย มงคล และคณะ, 2552) ได้แบบสำรวจความสุขด้วยตนเองจำนวน 15 ข้อ โดยแบ่งค่าปกติออกเป็น 3 ระดับ เมื่อรวมคะแนนทุกข้อแล้วนำมาเทียบกับเกณฑ์ปกติที่กำหนดดังนี้ (คะแนนเต็ม 60 คะแนน)

51-60 คะแนน หมายถึง มีสุขภาพจิตมากกว่าคนทั่วไป (Good)

44-50 คะแนน หมายถึง มีสุขภาพจิตเท่ากับคนทั่วไป (Fair)

43 คะแนนหรือน้อยกว่า หมายถึง มีสุขภาพจิตต่ำกว่าคนทั่วไป (Poor)

ซึ่งคำถามสำหรับการประเมินความสุขของตนเองประกอบด้วย

1. ท่านรู้สึกพึงพอใจในชีวิต

2. ท่านรู้สึกสบายใจ
3. ท่านรู้สึกเบื่อหน่ายต่อการดำเนินการดำเนินชีวิตประจำวัน
4. ท่านรู้สึกผิดหวังในตัวเอง
5. ท่านรู้สึกชีวิตของท่านมีแต่ความทุกข์
6. ท่านสามารถทำใจยอมรับได้สำหรับปัญหาที่อยากจะแก้ไข (เมื่อมีปัญหา)
7. ท่านมั่นใจว่าจะสามารถควบคุมอารมณ์ได้เมื่อมีเหตุการณ์คับขันหรือร้ายแรงเกิดขึ้น
8. ท่านมั่นใจที่จะเผชิญกับเหตุการณ์ร้ายแรงที่เกิดขึ้นในชีวิต
9. ท่านรู้สึกเห็นอกเห็นใจเมื่อผู้อื่นมีทุกข์
10. ท่านรู้สึกเป็นสุขในการช่วยเหลือผู้อื่นที่มีปัญหา
11. ท่านให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่นเมื่อมีโอกา
12. ท่านรู้สึกภูมิใจในตนเอง
13. ท่านรู้สึกมั่นคงปลอดภัยเมื่ออยู่ในครอบครัว
14. หากท่านป่วยหนัก ท่านเชื่อว่าครอบครัวจะดูแลท่านเป็นอย่างดี
15. สมาชิกในครอบครัวมีความรักและผูกพันต่อกัน

การศึกษาปฏิทรรศน์แห่งความสุข

ปฏิทรรศน์แห่งความสุข (นิสาชล ลีรัตนกร, 2555: 46) เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับความสุข ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาภายในประเทศหรือการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศ ความสัมพันธ์ดังกล่าวในระยะยาวกลับพบว่า ในหลายประเทศความสุขไม่ได้เพิ่มขึ้นตามรายได้ที่สูงขึ้น ซึ่งสาเหตุหลักในการเกิดปฏิทรรศน์แห่งความสุขที่สำคัญประกอบด้วย

- 1) พฤติกรรมการเปรียบเทียบทางสังคม กล่าวคือ เมื่อบุคคลมักจะนำตัวเองไปเปรียบเทียบกับกลุ่มอ้างอิง ซึ่งในระยะยาวรายได้ของทุกคนในประเทศที่เพิ่มขึ้น ไม่ได้ทำให้ความสุขเพิ่มขึ้นเนื่องจากรายได้โดยเปรียบเทียบของแต่ละคนไม่ได้เพิ่มสูงขึ้น
- 2) พฤติกรรมการคาดหวัง ก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า Hedonic treadmill ซึ่งหมายถึง การที่มนุษย์มีแนวโน้มที่จะตั้งความคาดหวังสูงขึ้น ตามระดับรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้น ดังนั้น ในระยะยาวเมื่อรายได้ที่เป็นตัวเงินเพิ่มขึ้น บุคคลจะตั้งระดับรายได้ที่คาดหวังสูงขึ้นเรื่อยๆ ส่วนต่างระหว่างรายได้จริงกับรายได้ที่คาดหวังอาจจะคงที่ ทำให้ความสุขไม่เพิ่มขึ้นตามไปด้วย
- 3) พฤติกรรมการปรับตัว กล่าวว่ามันุษย์สามารถปรับตัวตามสถานการณ์หรือสิ่งเร้าที่ผ่านเข้ามาในชีวิตได้ในกรณีของรายได้ เมื่อบุคคลมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น ความสุขก็จะเพิ่มสูงขึ้น แต่จะ

เกิดขึ้นเพียงชั่วคราวเท่านั้น เมื่อระยะเวลาผ่านไป ความสุขจะกลับเข้าสู่ระดับเดิม ดังนั้น ในระยะยาวแม้ว่ารายได้ที่เป็นตัวเงินจะสูงขึ้น บุคคลจะปรับตัวให้เข้ากับรายได้ที่สูงขึ้นนั้น ทำให้อัตราความสุขจะค่อนข้างคงที่เมื่อเวลาผ่านไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดัชนีความสุข

การศึกษาดัชนีความสุขของเกษตรกรปี 2553 (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2553: 26) พบว่า ดัชนีความสุขของเกษตรกรมีค่าร้อยละ 79.93 จัดอยู่ในระดับการพัฒนาปานกลาง โดยค่าดัชนีเพิ่มขึ้นจากปี 2552 ร้อยละ 0.47 (ทั้งนี้หากค่าดัชนีเข้าใกล้ 100 หมายถึง ผลการพัฒนามีความสำเร็จมากขึ้น) อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าผลของการพัฒนายังไม่สร้างความสมดุล เนื่องจากค่าดัชนีด้านสุขอนามัยและด้านสังคมอยู่ในระดับดีมาก ด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับต้องปรับปรุง และด้านการศึกษาอยู่ในระดับต้องเร่งแก้ไข

การวัดระดับความสุขและวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อ.พนัสนิคม จ.ชลบุรี (พรชัย พิลหาเวสส, 2551: 83) พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวส่วนใหญ่มีความสุขอยู่ในระดับมาก และปัจจัยที่มีผลต่อความสุขคือ การอาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่มีการส่งเสริมกิจกรรมความพอเพียงอย่างต่อเนื่อง การปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงถึงความพอเพียง และการมีรายได้จากภาคเกษตรด้านอื่นๆ ที่ไม่รวมการทํานาข้าว อย่างไรก็ตามพบปัจจัยที่ทำให้ความสุขลดลง ได้แก่ ระดับการศึกษาของเกษตรกร การมีรายได้เท่าเดิมหรือลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ของตนเองในอดีต

ดัชนีชี้วัดความสุขของภาครัฐและภาคพัฒนา (วัชรวิทย์ พุ่มทอง และตฤณนัย นพคุณ, 2550: 63) พบว่า ดัชนีชี้วัดความสุขที่พัฒนาขึ้นโดยหน่วยงานภาครัฐนั้นถูกสร้างขึ้นและนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการวางแผน และกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศในภาพรวมเป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วย

- 1) ดัชนีชี้วัดความสุขที่พัฒนาขึ้นโดย สสช. ดัชนีความสุขมีสุข ครอบคลุม 7 ด้าน คือ สุขภาพอนามัย ความรู้ ชีวิตการทำงาน รายได้และการกระจายรายได้ ชีวิตครอบครัว สภาพแวดล้อม ในการดำรงชีวิต และการบริหารจัดการที่ดีของรัฐ
- 2) ดัชนีชี้วัดความสุขที่พัฒนาขึ้นโดยกระทรวง องค์กร หรือหน่วยงานต่างๆ ประกอบด้วย ดัชนีชี้วัดมาตรฐานความมั่นคงของมนุษย์ ดัชนีคุณภาพชีวิตและดัชนีชี้วัดทุนทางสังคม การวัดความพึงพอใจเกี่ยวกับความสุขของผู้ที่อยู่อาศัยในประเทศไทย

ด้านความสุขในระดับพื้นที่ ตัวชี้วัดเพื่อการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ประกอบด้วย ดัชนีชี้วัดสุขภาพความอยู่เย็นเป็นสุข และดัชนีชี้วัดโครงการชุมชนเป็นสุขภาคอีสาน

ความสุขมวลรวมประชาชาติกับการพัฒนา (ภูวคณ สิริพงษ์, 2549: 47) พบว่า การวัดระดับความสุขขั้นพื้นฐาน ต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับคุณภาพของโภชนาการ การมีที่อยู่อาศัย การศึกษา สุขภาพ และชีวิตชุมชน ดังนั้น ดัชนีชี้วัดความสุขจึงอาจจะเป็นดัชนีต่างๆ ที่สะท้อนสุขภาพกายและสุขภาพจิตใจของมนุษย์ ซึ่งวัดได้ในระดับปัจเจกบุคคลด้วย เพื่อให้ประชาชนแต่ละคนแต่ละชุมชนสามารถวัดความก้าวหน้าในการแสวงหาความสุขของตน โดยดัชนีดังกล่าวต้องสนับสนุนความรับผิดชอบต่อสังคม การมีธรรมาภิบาล และการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สร้างสรรค์สังคมส่วนรวมทั้งในชีวิตประจำวันและนโยบายการพัฒนาประเทศในระยะยาว

การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาพจิตของประชากรผู้สูงอายุ (รศรินทร์ เกรย์ และณัฐจิรา ทองเจริญพงษ์, 2555: 103) โดยใช้ดัชนีชี้วัดสุขภาพจิตคนไทยระดับบุคคล (Thai Mental Health Indicators: TMHI) พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อภาวะสุขภาพจิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ปัจจัยทางประชากร เศรษฐกิจสังคม และสุขภาพ โดยพบว่า อายุมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับคะแนนสุขภาพจิต คือ ยิ่งผู้สูงอายุมีอายุมากขึ้นยิ่งส่งผลให้มีสุขภาพจิตดีขึ้น ผู้สูงอายุที่มีคู่สมรสจะมีสุขภาพจิตดีกว่าผู้สูงอายุที่เป็นโสด หม้าย หย่า เพราะผู้สูงอายุที่อยู่กับคู่สมรสจะมีโอกาสได้รับความรัก ความอบอุ่น และความดูแลเอาใจใส่ ทำให้ไม่รู้สึกเหงาและว่าเหว ส่วนระดับการศึกษา พบว่าการศึกษช่วยให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเหมาะสมและมีคุณภาพ เพราะบุคคลที่มีการศึกษาสูงมักมีแนวทางในการดำเนินชีวิตได้ดีกว่าบุคคลที่มีระดับการศึกษาน้อย และฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนผู้สูงอายุ ที่อยู่ในกลุ่มรวยที่สุดจะมีสุขภาพจิตดีกว่าผู้สูงอายุที่อยู่ในกลุ่มจนที่สุด

การวัดความสุขเชิงเศรษฐศาสตร์แนวใหม่ของกลุ่มผู้สูงอายุในเขตเทศบาล ต.อุโมงค์ อ.เมือง จ.ลำพูน (วรวิมล ทาอุโมงค์, 2554: 18) ในทุกด้านของความสุขไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านสุขภาพ ต่างส่งผลกระทบต่อระดับความสุขโดยรวม และทั้ง 5 ด้านของความสุขนี้ สามารถใช้เป็นตัวแปรต้นที่อธิบายความสุขโดยรวมได้คืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับองค์ประกอบของความสุขในแต่ละด้านนั้น มีเพียงบางตัวแปรที่สามารถอธิบายความสุขในแต่ละด้านได้ โดยด้านเศรษฐกิจ พบตัวแปรที่มีอิทธิพลคือ ความสุขที่ได้จากงานที่ทำ ความสุขจากการทำงาน และความเป็นอิสระในการประกอบอาชีพไม่ถูกกีดกัน ในด้านสังคม ตัวแปรที่มีอิทธิพลคือ ความสุขจากคนในสังคม ความรู้เกี่ยวกับชุมชน ความรู้สึกเชิงลบกับชุมชนของตนเอง ความรู้สึกไม่ปลอดภัยเมื่ออยู่ในชุมชน ความรู้ความเข้าใจในการทำอาหาร/วัฒนธรรม/ประเพณี ระดับการอาสาช่วยเหลือชุมชน ความสุขจากครอบครัว และความสำเร็จในการศึกษา ด้าน

การเมืองได้แก่ ตัวแปรความเป็นอิสระทางการเมือง ความเป็นอิสระในการเข้าถึงสื่อ การได้รับผลเชิงลบจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง สำหรับความสุขด้านสิ่งแวดล้อมได้แก่ การมีที่ดินในการเกษตรเพื่อยังชีพ ความหลากหลายทางสิ่งแวดล้อม พื้นดินและน้ำมีความอุดมสมบูรณ์ สิ่งแวดล้อมมีความสะอาดและปลอดภัย และความสุขด้านสุขภาพได้แก่ ระดับการเคลื่อนไหวของร่างกายในการช่วยเหลือตนเอง ระดับสุขภาพของร่างกาย ระดับสุขภาพของจิตใจ ความคิดในทางลบกับการดำเนินชีวิตที่ดำเนินอยู่ ระดับการดำเนินกิจกรรมทางศาสนา/ปฏิบัติธรรม ระดับการบริจachsงของหรือเงิน และระดับการเสพสารเสพติด

การประเมินมาตรฐานการส่งเสริมสวัสดิภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุแบบมีส่วนร่วมในชุมชน ต.หนองตองพัฒนา อ.หางดง จ.เชียงใหม่ (มานพ ดันสุภายน และธฤณญ์ นัตรกมลวรกิจ, 2553: 47) พบว่า ผู้สูงอายุในตำบลหนองตองผ่านเกณฑ์ตัวชี้วัดตามมาตรฐานผู้สูงอายุทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านความมั่นคงในชีวิต ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม

คุณภาพชีวิตของเกษตรกรที่ดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในตำบลดอยแก้ว อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ (อรอาภา เมืองสุวรรณ, 2555: 4) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีระดับคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับดีคิดเป็นร้อยละ 91 และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรคือ ระดับการศึกษามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนปัจจัยอื่นๆที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ รายได้ครัวเรือน พื้นที่ทำการเกษตร แหล่งความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจากแหล่งอื่นๆ ได้แก่ การรับรู้ข่าวสารจากเพื่อนบ้าน ผู้นำท้องถิ่น เกษตรตำบลวารสารและบอร์ดความรู้ประจำหมู่บ้าน เป็นต้น

ดัชนีความสุขของพนักงานในนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ (ธัญนันท์ อินตะวงศ์, 2555: 67) ผลการศึกษาดัชนีความสุขซึ่งใช้ตัวชี้วัดความสุขทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสวัสดิการ ด้านสุขภาพ และด้านการทำงาน พบว่ามีดัชนีความสุขน้อยทั้ง 4 ด้าน และค่าเฉลี่ยความสุขรวมของทั้ง 4 ด้านมีค่าความสุขน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยความสุขรวม 2.21 เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยความสุขจะพบว่าลำดับที่ 1 คือความสุขด้านการทำงาน ลำดับที่ 2 คือด้านสวัสดิการ ลำดับที่ 3 คือด้านเศรษฐกิจ และสุดท้ายคือ ด้านสุขภาพ และปัจจัยที่มีผลต่อดัชนีความสุข พบว่า เพศและอายุ กับตัวชี้วัดด้านสุขภาพ มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และพบว่าระดับการศึกษา รายได้ เงินออม และหนี้สิน กับตัวชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจ มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 นอกจากนี้พบว่าเงินออมกับตัวชี้วัดทางด้านการทำงาน มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และสำหรับสถานภาพสมรสไม่มีความสัมพันธ์กับตัวชี้วัดทั้ง 4 ด้าน

ดัชนีความสุขของพนักงานกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) ในเขตอำเภอเมือง เชียงใหม่ (พนารัตน์ วิริยา, 2555: 51) ผลการศึกษาระดับความสุขโดยรวมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการทำงาน ด้าน

เศรษฐกิจ ด้านสวัสดิการ และด้านสุขภาพอนามัยของกลุ่มตัวอย่าง มีความสุขในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยความสุขรวม 3.02 และมีความสุขในแต่ละด้านในระดับปานกลาง เรียงตามลำดับตามคะแนนเฉลี่ย ดังนี้ ด้านการทำงาน 3.36 ด้านสวัสดิการ 3.13 ด้านเศรษฐกิจ 2.87 และด้านสุขภาพอนามัย 2.70 ผลการหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับตัวชี้วัดที่มีผลต่อดัชนีความสุข พบว่าการหาความสัมพันธ์แบบไคสแควร์ ระหว่างอายุกับตัวชี้วัดด้านการทำงาน ด้านสวัสดิการ และด้านสุขภาพอนามัย มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และพบว่าการหาความสัมพันธ์ระหว่างอายุงานและระดับตำแหน่งงานกับตัวชี้วัดด้านการทำงานและด้านสวัสดิการ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

สรุปจากงานวิจัยเกี่ยวกับการหาดัชนีความสุขข้างต้นทำให้ทราบว่าความสุขของแต่ละบุคคลในแต่ละวัย และอาชีพมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ สุขภาพอนามัย การมีที่อยู่อาศัย รายได้ การศึกษา อาหาร ชีวิตในชุมชน ซึ่งปัจจัยต่างๆเหล่านี้ สามารถนำมาปรับใช้ในงานวิจัยชิ้นนี้ โดยเป็นแนวคิดในการนำมาใช้เป็นตัวแปรที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อความสุขโดยรวมของชุมชนที่อยู่บริเวณรอบๆ พื้นที่ป่าอนุรักษ์มหาวิทยาลัยแม่โจ้ – แพร่ เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดแพร่

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่า

การจัดการป่าชุมชนบ้านดอนมูล ตำบลเมืองชุม อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย (เพ็ญศรี ม้าแก้ว และคณะ, 2556: 38) ลักษณะของชุมชนบ้านดอนมูลมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสพัฒนาสมัยใหม่ แต่การเปลี่ยนแปลงยังอยู่บนฐานวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ซึ่งได้หลอมรวมคนในชุมชนให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และมีผลต่อการพลิกฟื้นสภาพป่าและทรัพยากรชีวภาพที่เคยเสื่อมโทรมให้กลับอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง และกรมป่าไม้ได้อนุมัติให้จัดทำเป็นโครงการป่าชุมชนบ้านดอนมูลเมื่อปี 2546 บนพื้นที่ทั้งหมด 1,500 ไร่ ชุมชนมีการพึ่งพิงใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่ เป็นแหล่งอาหาร สมุนไพร ไม้ใช้สอย ก่อสร้าง แหล่งพลังงานและพิธีกรรมความเชื่อ นอกจากนั้น ยังเป็นแหล่งชับน้ำให้ความชุ่มชื้นกับพื้นที่ เป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ ความรู้และผู้นรู้ในเรื่องการจัดทรัพยากรชีวภาพ และองค์ความรู้การจัดการป่าชุมชนบ้านดอนมูล เกิดขึ้นจากจิตสำนึกของคนในชุมชนที่ต้องเผชิญปัญหาวิกฤติและได้ร่วมกันแก้ไข ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการรักษาป่าและแสวงหาแนวทางฟื้นฟู ดูแลทรัพยากรป่าไม้ของหมู่บ้าน ประกอบกับการสนับสนุน ทั้งด้านวิชาการและงบประมาณ ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษา ตำบลวังมะปราง อำเภอวังวิเศษ จังหวัดตรัง (สุชาวดี ชูเอน, 2555: 43) พบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนในระดับต่ำ โดยเพศ สถานภาพในชุมชน การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน และความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนจากหน่วยงานภาครัฐและผู้นำชุมชน รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐ ไม่มีนโยบายที่ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอย่างจริงจัง

ความสำคัญของปัจจัยในการจัดการป่าชุมชนตามความคิดเห็นของประชาชน กรณีศึกษาป่าชุมชนดอนเจ้าปู่ ตำบลทรายมูล อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น (ปัญญา นุตตะกะ, 2555: 67) พบว่าประชาชนเห็นว่าปัจจัยโดยรวม ทุกด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชน ปัจจัยด้านการฟื้นฟูป่าชุมชน และปัจจัยด้านการควบคุมดูแลป่าชุมชน และปัจจัยด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน (เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย) มีความสำคัญในการจัดการป่าชุมชนดอนเจ้าปู่ในระดับมาก

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก้ไขปัญหาความยากจนของประชากรในบริเวณพื้นที่โดยรอบวนอุทยานเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดอุทัยธานี (ฉันทนา อินทปัญญา และคณะ, 2553: 340) ปัจจัยสำคัญที่ทำให้โครงการสำเร็จในการแก้ไขปัญหาของวนอุทยานและชุมชน ได้แก่ คุณสมบัตินของผู้นำเครือข่าย คุณสมบัตินของสมาชิกเครือข่าย ความเข้มแข็งของชุมชนและความพร้อมในการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย ความพร้อมด้านงบประมาณ และการสนับสนุนจากหน่วยงาน และระยะเวลาในการดำเนินโครงการวิจัยและขอบเขตพื้นที่ปฏิบัติการ รวมทั้งการจัดกิจกรรมในการช่วยแก้ไขปัญหาความยากจน ประกอบด้วย กิจกรรมการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคสำหรับครัวเรือน การส่งเสริมอาชีพ การจัดการสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมคุณภาพชีวิต เป็นต้น

ศักยภาพของชุมชนในการจัดการป่าต้นน้ำเทือกเขาบรรทัดในจังหวัดตรัง (กมลรัตน์ พรหมสิงห์ และอุทิศ สังขรัตน์, 2555: 1003) พบว่า ศักยภาพของชุมชนในการจัดการป่าประกอบด้วย ศักยภาพด้านภูมิปัญญา (ด้านสมุนไพร ด้านการใช้ประโยชน์ ด้านระบบนิเวศ) ความเชื่อ จารีต ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน ความเข้มแข็งของกฎระเบียบ ข้อบังคับ และบทลงโทษของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนในขั้นตอนต่างๆ กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่ง

ความรู้ความเข้าใจในระบบนิเวศ แสดงออกโดยการที่ชาวบ้านจะต้องไม่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ จนเกินความพอดี ตลอดจนมีการเฝ้าระวังมิให้มีการตัดไม้ทำลายป่าหรือนุกรุกพื้นที่ป่า

ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการณ์อนุรักษ์ป่าชายเลนตามแนวทางพระราชดำริของชุมชนตำบลนาเกลือ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง (กานตนา สุวรรณโณ, 2554:144) พบว่า ปัจจัยด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน ทักษะคติที่มีต่อการอนุรักษ์ป่าชายเลน และการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน อาชีพประมงและอาชีพธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 อธิบายได้ว่าปัจจุบันในการดำรงชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนที่มีชุมชนใกล้ชิดกับป่าชายเลนยังมีความจำเป็นต้องพึ่งพิงป่าชายเลนและผลิตผลจากป่าชายเลนเพื่อเป็นแหล่งปัจจัยสี่ รวมตลอดถึงเป็นแหล่งประโยชน์ทางด้านป่าไม้ ด้านประมง และด้านสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ประชาชนก็มีความจำเป็นต้องช่วยกันอนุรักษ์ดูแลรักษาให้คงอยู่ไว้ เพื่อจะได้ใช้ประโยชน์อย่างยาวนานและยั่งยืน

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนตามแนวชายฝั่งตะวันตกในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี (พิมพ์ภัทรา วรรณภิรมย์ และพสุธา สุนทรห้าว, 2554: 76) พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ได้แก่ อาชีพหลัก รายได้ของครัวเรือน และการเข้ารับการฝึกอบรม ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับป่าไม้ การได้รับประโยชน์จากป่าชายเลน และความรู้ความเข้าใจด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลน

ความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชน บ้านคงผาปูน ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน (นรชาติ วงศ์วันดี, 2554: 745) พบว่า ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการมีปัจจัยที่เกิดจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน โดยมีหลักเกณฑ์การพัฒนาดังนี้ 1) การใช้ประโยชน์และการจัดการต้องมีลักษณะที่แสดงออกถึงความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของทรัพยากรดิน น้ำ ป่ากับคนในชุมชน 2) ชุมชนจะต้องมีการจำแนกป่าออกเป็นประเภทต่างๆ ตามการจัดลำดับขั้นของดินไม้และพืชพรรณในป่า ถิ่นที่อยู่ของพืชที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ 3) การจัดการและการใช้ประโยชน์ต้องแสดงถึงความเข้าใจในเรื่องขีดความสามารถในการรองรับการใช้ประโยชน์ของป่า 4) ในการใช้ประโยชน์จากป่าจะต้องแสดงถึงการรักษาธาตุอาหารในดินและความเชื่อมโยงของมวลชีวภาพในระบบนิเวศเขตร้อน และ 5) การใช้ประโยชน์จากป่าต้องมีการทดแทนในสังคมพืชหลักจากมีการรบกวนระบบนิเวศ

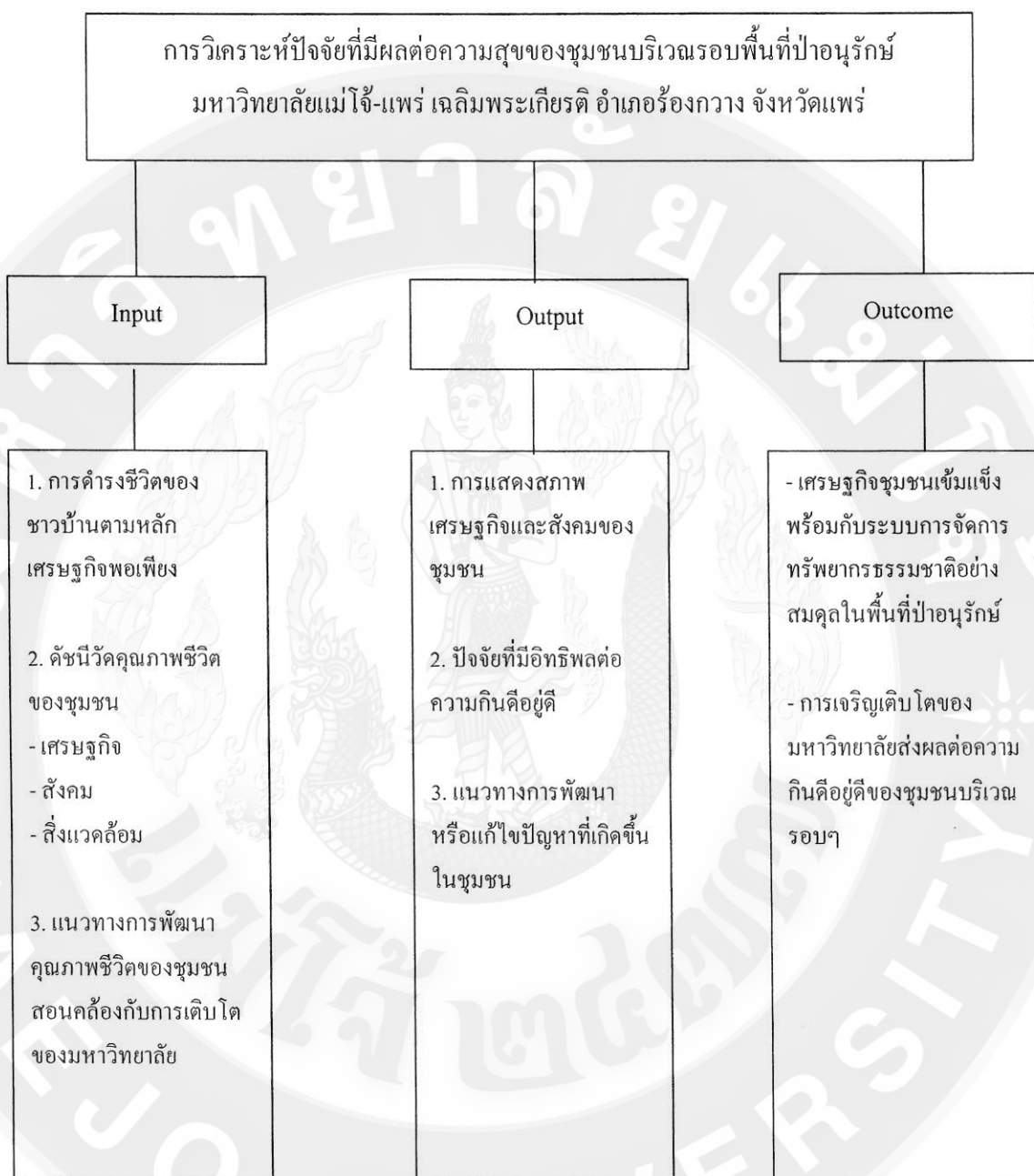
การจัดการป่าด้วยวิถีชุมชน กรณีศึกษาย่านเตยงาม ตำบลน้ำสวย อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี (สุพรรณิ ไชยอำพร และกาญจนา ทองทั่ว, 2546: 281) พบว่า ความสำเร็จในการ

บริหารจัดการป่าชุมชน ประกอบด้วย การที่ชาวบ้านมีการรวมตัวกันทำให้เกิดลักษณะของชุมชนมากกว่าเป็นปัจเจกชน ศักยภาพในการฟื้นฟูป่าเกิดขึ้นจากการยอมรับในเรื่องการดูแลรักษาป่า การใช้ประโยชน์จากป่ามากกว่าการใช้กฎระเบียบ รวมถึงคนกับป่ามีผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งความสำเร็จนี้คือการทำให้มองเห็นว่าผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากป่าเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกคน แนวคิดเกษตรเชิงอนุรักษ์เป็นแนวคิดที่ทำให้เกิดบริบทในการใช้สอยจากป่าโดยไม่จำเป็นต้องทำลายป่า ผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน และระบบการจัดการร่วมกันของคนภายในชุมชน

การวางแผนการจัดการป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ป่าชุมชนตำบลหนองขุนาค จังหวัดนครราชสีมา (วิทยา ภูมิพันธ์ และคณะ, 2555: 439) การศึกษาการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้พบว่าป่าชุมชนยังมีความสำคัญต่อการดำรงชีพของประชาชน เช่น การเป็นแหล่งอาหาร เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งไม้ใช้สอย เป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์ เป็นแหล่งเชื้อเพลิง รวมถึงเป็นแหล่งไม้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย จึงทำให้เกิดการจัดตั้งป่าชุมชนขึ้นเพื่อให้ทรัพยากรอยู่กับชุมชน และได้ศึกษาการมีส่วนร่วมพบว่าแม้ป่าจะมีความสำคัญต่อการดำรงชีพมากเพียงไร แต่ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกระดับการอยู่ในระดับปานกลาง (คะแนนน้ำหนักรวมเฉลี่ย 1.24) เท่านั้น กิจกรรมส่วนใหญ่จะเข้าร่วมการวางแผนการดำเนินงานด้านป่าชุมชน แต่การเข้าร่วมนั้นชาวบ้านไม่ได้แสดงความคิดเห็นมากนัก เป็นเพียงการเข้าร่วมรับฟัง ดังนั้น อยากให้เน้นให้ตัวแทนชุมชนได้กล้าแสดงออกความคิดเห็น เพราะทำให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งขององค์กรในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ต่อไป

สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการป่าข้างต้น ทำให้ทราบว่า การจัดการทรัพยากรป่านั้นควรอยู่บนฐานวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชุมชน และการใช้ประโยชน์จากป่า ทำให้เกิดความร่วมมือในการดูแลรักษาป่า เพราะถือว่าเป็นแหล่งอาหารของชุมชน กฎระเบียบที่สร้างขึ้นมามีต้องมาจากความต้องการภายในชุมชนที่ต้องการดูแลรักษาป่า ดังนั้น เมื่อคนได้ประโยชน์จากป่าและรู้สึกเป็นการเจ้าของร่วมกัน ก่อให้เกิดการอนุรักษ์อย่างเหมาะสมเพื่อให้ป่าคงอยู่กับชุมชนต่อไป

กรอบแนวความคิดของการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

สมมุติฐานการวิจัย

ถ้าชาวบ้านมีป่าที่เป็นพื้นที่อาหารสำหรับคนในชุมชน ทำให้เกิดความกินดีอยู่ดีส่งผลต่อความสุขในครัวเรือนและชุมชน ซึ่งเมื่อทุกคนมีความเป็นเจ้าของพื้นที่ป่าเกิดการใช้ร่วมกัน ก่อให้เกิดการอนุรักษ์ป่าในพื้นที่เพื่อให้มีแหล่งอาหารอยู่คู่ชุมชน

